

Luigi Russolo: *L'arte dei rumori* (Umění hluku, 1913)

In: Lébl, Vladimír: *Elektronická hudba*. Praha, SHV 1966.

Můj milý Balillo Pratello, slavný futuristický skladateli. Když jsem v přeplněném divadle Constanzi v Římě naslouchal se svými futuristickými přáteli Marinettim, Boccionim a Ballou orchestrálnímu provedení Vašeho neodolatelého díla *Musica futurista*, napadla mi idea nového umění: Umění hluku, logický následek Vašich báječných novinek. Za starých časů byl život tichý. V devatenáctém století se s vynálezem strojů narodil Hluk. Dnes Hluk triumfuje a svrchovaně vládne lidským smyslům. Po mnohá staletí se život vyvíjel v tichu nebo nejvýše jen v tlumených zvucích. Nejhlasitější hluky, přerušující toto ticho, ani nevybočovaly násilně z prostředí, ani netrvaly dlouho, ani se nijak neměnily, protože příroda je tichá, přehlédneme-li tak výjimečné úkazy, jakými jsou orkány, bouře, laviny, vodopády.

Protože *hluky* byly tak řídké, proto také první *hudební* zvuky, které se člověku podařilo vyloudit z dutého rákosu nebo z napjaté struny, byly překvapujícím, zázračným objevem. U primitivních národů byly hudební zvuky připisovány bohům, považovány za posvátné, a proto svěřeny jedině do péče knězi, kteří jich používali jako mystéria k obohacení rituálů. Tak se zrodilo pojetí hudebního zvuku jako věci s nezávislou existencí a odlišující se od života, nesouvisející s ním. Z tohoto pojetí vznikla představa hudby jako světa fantazie, který je nad skutečností, světa nedotknutelného a posvátného. Snadno pochopíme, jak ve srovnání s ostatními odvětvími umění tato představa hudby musela neodvratně brzdit vývoj. I Řekové — se svou teorií hudby (matematicky zpracovanou do systému Pythagorem), která dovoľovala použít jen několika libozvučných intervalů — velice omezovali rozsah hudby a vylučovali všechny možnosti harmonie, o které nic nevěděli. Středověk obohatil hudební umění svými úpravami řeckého tetrachordového systému gregoriánskými chorály a lidovou písní. Protože se na hudbu stále pohlíželo z hlediska *lineárního* vývoje v čase — byl to úzký pohled na umění, který přetrval několik staletí a který pokračuje dál složitější polyfonií vlámských kontrapunktistů. *Akord* neexistoval: sled jednotlivých partů nikdy nepodléhal příjemnému efektu vytvořenému v daném okamžiku souhrnem partů, jedním slovem: středověké pojetí hudby bylo horizontální, nikoliv vertikální. Zájem o simultánní spojování různých zvuků, tj. do akordu jakožto složitějšího zvuku, se vyvíjel postupným přechodem od dokonalé konsonance s několika málo disonancemi až ke složitým a trvalým disonancím, charakterizujícím dnešní hudbu. Zpočátku hudební umění vyhledávalo a dosahovalo čistoty a lahodnosti zvuku: později mísilo rozličné zvuky, ale vždy s úmyslem polaskat sluch příjemnými harmoniemi. Dnes, kdy je stále komplikovanější, hledá takové kombinace zvuků, které dopadají na sluch co nejvíce disonantně, nezvykle, ba drsně. Tak se stále více a více přibližujeme hudbě *hluku*. *Tento hudební vývoj je paralelní se vzrůstajícím počtem strojů, všude pomáhajících lidstvu*. Nejen uprostřed ruchu velkoměst, ale i na venkově, který až do včerejška byl obvykle tichý, vytvořil dnes stroj takovou rozmanitost a kombinaci hluku, že čistý hudební zvuk svou chudobou a jednotvárností neprobouzí již v posluchači žádný cit.

Aby vzrušila a povznášela naše smysly, pokračovala hudba ve vývoji směrem k dokonalé komplexní polyfonii a největší rozmanitosti orchestrálních hlasů a jejich zabarvení, vymýšlejíc nejkomplikovanější sled disonantních akordů a připravujíc všeobecně cestu k vytvoření HUDEBNÍHO HLUKU. Až do nynějška byl takový vývoj k hluku nemožný. V osmnáctém století by lidské ucho nebylo mohlo snést sílu disonance některých akordů produkovaných dnešním

moderním orchestrem, trojnásobným oproti orchestrům tehdejšími. Ale našim uším — které jsou zvyklé na moderní svět, tak bohatý na rozličné hluky — se tyto disonance nejenom líbí, ale dokonce vyžadují stále silnějších akustických zážitků. Hudební zvuk je mimoto příliš omezený pokud jde o kvalitu tónového odstínu hlasů. I největší orchestry s nejrozmanitějšími druhy nástrojů mají dnes jen čtyři nebo pět nástrojových skupin, lišících se zabarvením: nástroje smyčcově, drnkací, žesťové, dřevěné, dechové a bicí. A tak moderní hudba, ve snaze produkovat nové typy tónů, marně bojuje v tomto uzavřeném kruhu. Musíme se vymanit z tohoto *úzkého okruhu čistých hudebních zvuků a dobýt nekonečné rozmanitosti hluků — zvuků.*

Každý pozná, že všechny hudební zvuky nesou s sebou nános zevšednělých, až nechutných smyslových asociací, nános, který na posluchače působí již předem svou nudou přes veškeré snahy hudebníků přinést něco nového. My, futuristé, jsme všichni vřele milovali hudbu slavných skladatelů. Beethoven a Wagner po řadu let dojímalí naše srdce. Avšak nyní jsme jimi nasyceni a *máme mnohem větší potěšení z ideální kombinace hluku tramvajů, spalovacích motorů, automobilů a rušných davů, než z opětovného poslechu děl jako jsou například Eroica nebo Pastorální.*

Vidíme-li ohromný aparát moderního orchestru, musíme být hluboce zklamáni jeho chabým akustickým výkonem. Je něco absurdního vidět dvacet mužů, kteří si div nezlámou vaz, jen aby zmnohonásobili kňourání houslí. To ovšem přirozeně dráždí hudební maniakky a možná, že naruší ospalou atmosféru našich hudebních síní. Vstupme, jako futuristé, do jedné z těchto institucí pro hudební chudokrevnost. Již první taktů zaútočí na vaše uši nudou toho, co jste již slyšeli, a způsobí, že už předem očekáváte nudu v taktech které teprve přijdou. Tak usrkáváme — takt po taktu — dvě nebo tři různé sorty nudy očekávající pocit mimořádnosti, který však nikdy nepřijde. Zatím však jsme zhnuseni jednotvárností dojmů již prožitých i idiotsky nábožným vzrušením posluchačů budhisticky opojených tisícerým opakováním jejich pokrytecké a uměle vyvolané extáze. Pryč! Prchněme odtud, protože již dále neovládáme touhu vytvořit nový hudební realismus štědrým rozdáváním zvukových ran a políčků při hbitých skocích přes housle, klavíry, kontrabasy a sténající varhany. Pryč! Nemůže být vznesena námitka, že všechny hluky jsou hlasité a nepříjemné. Je sotva nutné, abychom vyjmenovali všechny nepatrné a jemné hluky, uchu příjemné. Abychom se přesvědčili o jejich překvapující rozmanitosti, je nutné si jen připomenout rachot hromu, vytí větru, burácení vodopádu, bublání potoka, šumění listí, vzdalující se dusot koňských kopyt, drkotání vozu po hrbolatých kamenech a hluboce vážné oddechování města v noci, všechny zvuky vydávané divokými i domácími zvířaty a všechny ty, které mohou vyjít z lidských úst mimo mluvu a zpěv.

Pojďme se toulat velkým moderním městem a pozorujme víc ušima než očima, rozeznávejme zvuk vody, vzduchu nebo plynu v kovovém potrubí, jemné vrčení strojů (které zcela nepochybně dýchají a pulzují jako živé), klapot záklopek, dunění pístů, skřípání převodů, nárazy tramvajových kol na koleje, práskání bičů, pleskání plátěných rolet a vlajek. Pobavíme se tím, že v mysli sestavíme orchestr z hluku rolet výkladních skříní, bouchání dveří, ruchu spěchajícího davu šoupajícího nohama po dláždění, ohromné vřavy železničního nádraží, kováren, mlýnů, tiskacích strojů, elektráren i podzemní dráhy. Nesmíme opomenout nové zvuky moderního válčení. Básník Marinetti mi nedávno v dopise ze zákopů u Drinopole popsal obdivuhodné nespoutanou řečí orchestr velké bitvy: „Každých pět vteřin obléhající děla párají břicho oblohy akordem CANG — DUM — DÚÚÚM a jeho 500 ozvěň ji trhá na kusy a znovu roztrhává až do nekonečna Uprostřed těchto CANG —

DUM — DÚÚÚM zaměřených do oblasti 50 čtverečních kilometrů padají rány rychlopalných baterií jako bodání nožem Tento drsný, zuřivý a přitom pravidelný hluboký bas stoupá až k nezvykle vzrušeným šíleným vysoko naladěným tónům bitvy. Fúrie supící oči uši nozdry roztažené! v pozoru! napjatá! jaké potěšení vidět slyšet čuchat všechno to ratatatá kulometů zběsile řvoucích uprostřed kousavých ran trak—trak práskání pif—paf bum—dum cize podivné dění jde až do 200 metrů vysoko nad pěchotou Dole až na dně tohoto orchestru čvachtají voli buvoli v kalužích ženou vozy čvach čvach koně se vzpínají flik flak cink cink šáák jaře řehtají hiiiiiii dupají řinčejí 3 bulharské bataliónv na pochodu krooók— kreek (lento) Šumí Marica okrvavená CANG — DUM — DÚÚÚM taktaktaktak (rapidissimo) kruuk—kraak (lento) výkřiky důstojníků zvučí jako mosazné plechy beng tedy prásk tam BUM dzink čak (presto) čača—ča—čača nahoře dole vpředu vzadu všude kolem dokola shora pozor na hlavu dobrá trefa! Plameny plameny plameny všude plameny pevnůstky se hrouť tam na druhé straně za kouřem volá telefonem Šukri Paša 27 pevnůstek turecky německy Haló! Ibrahim! Rudolf! Haló! Haló herci jeviště ozvěny náповědové scénář dýmu lesů potlesk puch sena bláta hnoje moje nohy jsou promrzlé na kost pach stělného prachu zápach rozkladu .Tympány flétny klarinety všude cvrlikají ptáci nízko vysoko rozkoš největšího blaha stín čííp—čííp—čííp vánek zeleň stáda dong—dang—dong—ding—báááá šílenci útočí na hudebníky orchestru ti i důkladně zbití hrají dále Velká vřava tento koncert se nesmí škrtnout z programu více přesnosti rozdělující do menších a ještě menších zvuků zlomky ozvěn v divadle na ploše 300 čtverečních kilometrů Řeky Marica Tundža se rozlévají Pohoří Rhodope se vypíná jako lóže na balkónech 2000 šrapnelů se rozstříkují vybuchují sněhobílé kapesníky plné zlata trrrrrrr — DUM — DUM 2000 vržených ručních granátů utíná černovlasé hlavy svými úlomky CANG — trrrrrr — DUM — CANG — DUM — DÚÚÚM orchestr válečné vřavy mohutní pod protaženou notou ticha na vysokém nebi pozlacený kulatý balón pozoruje střelbu."

Musíme stanovit výšku a přizpůsobit *harmonii* a rytmus těchto mimořádně rozmanitých zvuků. Stanovit výšku hluků neznámá vzít jim všechnu nepravidelnost tempa a síly, které charakterizují jejich vibrace, ale spíše dát určitou gradaci a výšku těm vibracím, které jsou silnější nebo více převládají. Hluk se vskutku liší od hudebního zvuku pouze tím, že vibrace, které ho tvoří, jsou neuspořádané a nepravidelné jak v tempu, tak i co do síly. Každý *hluk má nějakou notu — někdy i akord — který převládá v souhrnu jeho nepravidelných vibrací*. Tato charakteristická nota umožňuje stanovit výšku daného hluku, to jest dát mu nikoliv jen jednu jedinou výšku, ale různé výšky, aniž tím ztratí svou charakteristickou zvláštnost — svoje zvláštní zabarvení. Tak určité hluky vzniklé periodicky opakovaným děním mohou poskytnout úplnou stoupající nebo klesající chromatickou škálu prostě tím, že se zvyšuje nebo snižuje četnost onoho dění.

Každý projev života je provázen hlukem. Naše uši jsou proto na hluk zvyklé, hluk je s to připomínat nám přímo sám život. Hudební zvuk — věc, která nepatří k životu a je na něm nezávislá, jakýsi nahodilý a nepotřebný přídavek — se stal pro naše uši tím, čím je příliš známý obličej pro naše oči. Naproti tomu hluk, který k nám přichází neuspořádaně a nepravidelně jako život sám, nikdy úplně neprozradí svou podstatu, ponechává si pro nás nesčetná překvapení. Proto jsme přesvědčeni, že výběrem, koordinací a ovládním hluků obohatíme lidstvo novým a netušeným zdrojem potěšení. Přestože je pro zvuk charakteristické, že nám hrubě připomíná život, Umění hluků se nesmí omezit na reprodukovanou napodobeninu. Dosáhneme své největší citové síly čistě akustickým požitkem, který se umělcově inspiraci podaří vyvolat prostřednictvím hlukových kombinací. Šest odvětví hluků futuristického orchestru, které budeme brzy produkovat mechanicky:

1	2	3	4	5	6
Dunění	Pískání	Šepot	Pištění	Hluky tvořené nárazy na kov, dřevo, kámen, kameninu, atd.	Hlasy zvířat a lidí
Hřmění	Syčení	Mručení	Skučení		Křiky
Výbuchy	Frkání	Mumlání	Šustění		Výkřiky
Rachot		Pracovní ruch	Bzučení		Steny
Šplouchání		Bublání	Praskot		Vytí
Hukot			Hluky tvořené třením		Smích
					Sípání
					Vzlykání

V tomto seznamu jsme uvedli nejcharakterističtější základní hluky: ostatní jsou jen jejich pouhými kombinacemi.

Rytmika u jednotlivého hluku má nekonečné variace. Je tu vždy, stejně jako u hudebního tónu, převládající rytmus, kolem něho však můžeme pozorovat četné rytmy podřadné.

ZÁVĚR

1. Futurističtí hudebníci musí stále rozšiřovat a obohacovat pole zvuku. Naše smysly to potřebují. U současných geniálních skladatelů pozorujeme vsutku tendenci k nejsložitějším disonancím. Vzdalující se stále více a více od čistého hudebního zvuku, dosáhli téměř hluku — zvuku. Tuto potřebu a tuto tendenci můžeme uspokojit tím, že hluky použijeme doplňkově a nahradíme jimi hudební zvuky.
2. Futurističtí hudebníci musí nahradit omezenou témbrovou rozdílnost nástrojů dnešního orchestru neomezenou rozmanitostí zabarvení hluků tvořených přístroji, které se k tomu hodí.
3. Ve snaze osvobodit se od pohodlného, tradičního rytmu musí hudebník hledat v hlucích způsob, jak zvýšit a obnovit vlastní citlivost, protože každý hluk skýtá spojení nejrozmanitějších rytmů, přidružených k rytmu dominantnímu.
4. Protože každý hluk má ve svých nepravidelných vibracích tón všeobecný, převládající, bude snadné dosáhnout při konstrukci nástrojů, které jej napodobují, dostatečně široké rozmanitosti tónů, půltónů a čtvrttónů. Tato rozmanitost neochudí ani jediný hluk o jeho charakteristické zabarvení, nýbrž jen zmnoží jeho tónovou skladbu nebo rozsah.
5. Praktické potíže při konstrukci těchto nástrojů nejsou závažné. Když je již nalezen mechanický princip pro tvoření daného hluku, můžeme jeho výšku měnit aplikací obecných zákonů akustiky. Například u nástrojů používajících otáčivého pohybu se může zvýšit nebo snížit rychlost otáčení, u jiných se může změnit velikost nebo napětí zvučících částí.
6. Nový orchestr dosáhne nejsložitějších a zcela nových zvukových efektů nikoliv pomocí střídání hluků napodobujících hluky skutečného života, ale představitivým promíšením těchto rozličných zabarvení a rytmů. Každý nástroj musí být proto schopen měnit výšku zvuku a mít dostatečně rozsáhlý rejstřík.
7. Rozličnost hluků je neomezená, jestliže dnes, kdy máme snad tisíc různých druhů stro-

jů, můžeme rozeznávat tisíc různých hluků, pak zítra, až se počet strojů znásobí, budeme moci rozeznávat deset, dvacet nebo *třicet tisíc různých hluků, které nebudou pouze napodobovány, ale bude je možno kombinovat podle naší představy.*

8. Proto vyzýváme mladé hudebníky s nadáním a odvahou, aby pozorně naslouchali všem hlukům, aby si mohli uvědomit rozmanité rytmy, z nichž se skládají, jejich hlavní tón i jejich tóny vedlejší. Srovnáním rozličných zbarvení hluků s hudebními tóny se pak přesvědčí, o kolik jsou tyto hluky četnější než čisté tóny. Z toho vyplyne nejen porozumění hlukům, ale i záliba a nadšení pro ně. Naše rostoucí vnímavost, která si již získala futuristický zrak, bude pak mít i futuristický sluch. Motory a stroje našich průmyslových měst mohou být tak jednou rozumně naladěny, aby z každé továrny udělaly opojný orchestr hluků.

Předkládám tyto své názory, můj drahý Pratello, Vašemu futuristickému géniu a vyzývám Vás, abyste o nich se mnou diskutoval. Nejsem profesionální hudebník; nemám proto žádných akustických předsudků a nesložil jsem také nic, co bych musel hájit. Jsem futuristický malíř, který promítá do umění, které miluje a které studoval, svou touhu obrodit všechny věci. Protože jsem odvážnější, než může být profesionální hudebník, pomíjím svou zdánlivou nepříslušnost a v přesvědčení, že odvaha činí všechny věci zákonitými a všechny věci možnými, napadla mne idea velké obrody hudby Uměním hluku.

Milán, 11. března 1913

Luigi Russolo